

ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

УДК 616.31 : 614.253

О.В. Рибалов, І.Ю. Литовченко, С.В. Коломієць, В.Л. Проханкіна

ДЕОНТОЛОГІЯ І ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА В ДІЯЛЬНОСТІ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА

ВДНЗ України "Українська медична стоматологічна академія", м.Полтава

Медицина – така сфера діяльності, де немає дрібниць, немає непомічених учинків, поглядів, переживань. Усі контакти між лікарем і пацієнтом у ході терапії є системою людських стосунків, тому результат будь-якого лікування залежить від їхнього рівня та якості. Завдяки співпраці з лікарем пацієнт займає активну позицію, бере на себе відповідальність за своє здоров'я і бере участь у одужанні. Нерозривний комплекс мануальних і комунікативних навичок визначає професіоналізм лікаря, формує міцну основу довіри до нього пацієнта.

Мета роботи – розгляд специфіки питань деонтології та професійної етики в роботі лікаря-стоматолога в сучасних умовах.

Історія медицини виробила такий спосіб стосунків між лікарем і пацієнтом, який наповнений справді людським змістом – це лікарська етика і деонтологія. Медична етика передбачає широке коло проблем – взаємини медичних працівників із хворим, зі студентами, між собою в трудовому колективі. У цьому значенні медична етика тісно стикається з медичною деонтологією. Медична деонтологія передбачає переважно норми взаємин лікаря з хворим. У своєму історичному виникненні та розвитку деонтологія повністю зобов'язана моральному фактору [1]. Багато важливих для лікування рекомендацій етичного і психологічного характеру є в працях видатного таджицького лікаря Ібн-Сіні (Авіценни), особливо в його всесвітньо відомому творі «Канон лікарської науки». Авіценна надавав великого значення необхідності заспокоєння хворого, зняття в нього емоційного напруження, підняття його настрою [2].

Своє практичне втілення етика медичного працівника знаходить у конкретних моральних принципах, що зумовлює його ставлення до хворої людини під час спілкування з нею та її родичами. Увесь цей морально-етичний комплекс прийнято називати терміном «деонтологія», що в перекладі з грецької мови: «деон» – обов'язок і «logos» – учення. Таким чином, деонтологія – це практичне втілення морально-етичних принципів у діяльності лікарів, середнього медичного персоналу. Вона спрямована на створення максимально сприятливих умов для ефективного лікування хворих [3].

Професійна мораль лікаря підпорядкована меті охорони здоров'я і життя людини. Звідси й відомий

етичний принцип терапії: «Non posse». Основний моральний принцип незмінний: «Надаючи пацієнтові допомогу, не завдай йому шкоди». На клінічних кафедрах медичної академії однією з цілей навчання майбутніх спеціалістів є традиція лікування, коли лікар приносить хворому користь і не завдає шкоди. Такі підходи впроваджуються викладачем і під час теоретичної частини заняття, й особливо на практичній. При вивченні розділу «Пародонтологія» на кафедрах терапевтичної та хірургічної стоматології ВДНЗУ «УМСА» етичний принцип «Non posse» застосовується на етапах діагностики захворювань тканин пародонта, призначення загального лікування, при виборі методик місцевої терапії, особливо при застосуванні хірургічних методів (закритий і відкритий кюретаж, вакуум-, кріо-кюретаж, гінгівоектомія, клаптеві операції та ін.). Студенти навчаються застосовувати диференційований та індивідуалізований підхід до кожного хворого.

Для сучасного лікаря найвищими мають бути загальнолюдські цінності, тому в процесі ухвалення рішення він не може не керуватися поняттями морального й іншого ціннісного характеру. Лікар виступає в ролі експерта, який на підставі клінічних даних і результатів експериментально-лабораторних досліджень установлює остаточний діагноз, пояснюючи хворому все, що стосується лише його захворювання, залишаючи поза увагою життєві проблеми хворого. На кафедрах хірургічної й терапевтичної стоматології під час аудиторних практичних занять у клініці в студентів із перших кроків спілкування з пацієнтами формуються базові етичні й моральні принципи. Студенти самостійно проводять суб'єктивне й об'єктивне обстеження хворих, вчать правильно збирати анамнестичні дані захворювання і життя пацієнтів.

Вони аналізують дані анамнезу, обмірковують їх та складають план діагностики і план лікування своїх хворих. Після проведення диференційованої діагностики й установлення остаточного клінічного діагнозу під керівництвом викладача проводять лікарські маніпуляції.

Один з основних етичних і моральних принципів – збереження лікарської таємниці: лікар не має права розголошувати особисті дані про хворого, а також висловлювати сумніви щодо його одужання. Аби завоювати повну довіру хворого, лікар має зберігати також сімейні таємниці. Лікарська таємниця – це інформація,

яку лікар отримує під час виконання своїх обов'язків. Починаючи з молодших курсів, на профільних стоматологічних кафедрах студенти засвоюють, що медична таємниця припускає нерозголошення даних про хворобу не тільки оточенню, а і в деяких випадках – самому хворому. Треба обережати пацієнта від тієї інформації, яка може завдати шкоди його психічному стану і здатності боротися з хворобою. У разі використання інформації, що складає лікарську таємницю, в навчальному процесі, в науково-дослідній роботі, зокрема у випадках публікації в спеціальній літературі, має бути забезпечена анонімність пацієнта.

Надання медичних стоматологічних послуг – це складна діяльність, що вимагає багатьох знань, умінь, технологій робіт із біологічними елементами, які можуть бути непередбачуваними, а також знань медичної психології. Етичний обов'язок лікаря-стоматолога – поважати право пацієнта на самостійне прийняття рішень. У той же час на дії стоматолога неминуче впливають такі людські фактори як суб'єктивність судження, втома, брак часу, помилки інших людей, технічна несправність обладнання тощо. Особливістю діяльності лікаря-стоматолога на сучасному етапі є всебічне впровадження принципів біоетики, які можна було б визнати універсальними: автономія особистості, інформована згода, добровільність, конфіденційність, гідність, цілісність, уразливість, справедливність. Пацієнтам хочеться вірити, що їхній лікар завжди встановлює абсолютно точний діагноз і ніколи не помиляється в лікуванні, але це просто неможливо. Комбінація людських взаємин і технологічних моментів підвищує ймовірність лікарських помилок. Етика вимагає, щоб лікар повідомляв пацієнту про свої помилки, якщо ці помилки впливають на стан його здоров'я. Відкрите визнання й аналіз помилок приносять користь і пацієнту, і стоматологу, і всій практиці.

Навчальні медичні заклади III і IV рівнів акредитації, що здійснюють післядипломну освіту для лікарів-курсантів і лікарів-інтернів, велику увагу звертають на практичну діяльність. Прийом хворих проводять викладачі разом із молодими лікарями або молоді лікарі самостійно ведуть прийом хворих під контролем викладача-наставника. Така ситуація часто не влаштовує пацієнтів. Вони прагнуть отримати якісну кваліфіковану допомогу і не хочуть бути «піддослідними» в лікарів, які недавно отримали дипломи. Співробітники вищого медичного навчального закладу використовують знання етики і деонтології у стосунках між лікарем і пацієнтом, сприяють формуванню довіри пацієнта до молодого фахівця. Старший викладач пояснює пацієнту необхідність залучення молодих лікарів до лікування, визначає мету співпраці як передачу досвіду.

У сучасній медицині, зокрема стоматології, пацієнт бере участь у обговоренні процесу лікування, ознайомлюється з планом обстеження і лікування, дає на це свою письмову згоду при заповненні медичної документації, зокрема амбулаторної картки стоматологічного хворого. Лікар-стоматолог взаємодіє з пацієнтом як фахівець і виконує всі необхідні маніпуляції. З метою вдосконалення лікарської майстерності студентів і лікарів-інтернів проводяться бесіди з колегами, обговорення зі старшими і досвідченішими лікарями складних захворювань, клінічні розбори, практикується проведення клінічних конференцій [4; 5].

На профільних стоматологічних кафедрах розбір кожного клінічного випадку зазвичай відбувається із залученням усієї групи молодих лікарів. На кафедрі післядипломної освіти лікарів-стоматологів під час клінічного розбору додаткових методів обстеження, зокрема прицільної внутрішньоротової рентгенографії

пацієнта Н. у його присутності, останній виявив невдоволення тим, що без дозволу проводилося обговорення, яке стосувалося його безпосередньо. У присутності групи молодих лікарів пацієнт Н. застосував ненормативну лексику, погрожував зверненням до вищих інстанцій із метою покарати керівника групи. На всі спроби лікаря-наставника заспокоїти пацієнта і владнати ситуацію, що виникла, хворий реагував неадекватно, спроба відволікти пацієнта, звернути його увагу на інші чинники була безуспішною. Стало зрозуміло, що він перебуває під дією наркотичних або психотропних речовин. Викладач проявив знання принципів етики і деонтології: ізолював студентів у навчальній кімнаті. Потім надав пацієнту вичерпну інформацію щодо методу обстеження в письмовому вигляді й залучив до співпраці рідних пацієнта, які відреагували миттєво, перепросили за інцидент та забрали його. Конфліктна ситуація була вичерпана.

Стосунки лікаря з колегами і медичним колективом – ще один із важливих розділів медичної етики, який вимагає від лікаря чимало знань і підготовки, культури поведінки й витримки, виховання і самовиховання. Майбутні фахівці, навчаючись на старших курсах на клінічних кафедрах, вчать працювати самостійно і в колективах, адже надання медичної допомоги в усіх випадках базується на тісному співробітництві з лікарями інших профілів і середнім медичним персоналом. Такі навички стають украй необхідні, коли вони починають самостійно працювати в новому колективі після отримання диплома лікаря-стоматолога. Нерідко бувають випадки, коли студенти-старшокурсники критикують фахову підготовку один одного. Досвідчений педагог спрямовує цю критику дій майбутнього лікаря в русло справедливої, аргументованої, делікатної дискусії щодо конкретного випадку. За цих умов зауваження колег формують конструктивний результат, а критика дає поштовх до поглиблення професійних знань і здобуття досвіду.

Викладачі стоматологічних кафедр академії завжди виховують у студентів і лікарів-інтернів кращі якості лікаря: доброзичливість до колег, доступність для контактів, готовність звернутися по допомогу і допомогти колезі, справедливість, високу професійність. Підкреслимо, що культура поведінки разом із професійною компетентністю формують авторитет лікаря і в колективі, і серед пацієнтів. Лікар належного клінічного виховання завжди вдячний своїм наставникам. Запорукою дружніх колегіальних стосунків стають глибока повага, доброзичливість і довіра, дотримання встановленої субординації, дисципліни.

Висновок

Для суспільства має значення, хто обирає для себе професію лікаря і як він виконує моральний обов'язок відповідно до своєї професії. З розвитком суспільства змінюється становище лікаря в ньому, зростають його престиж та авторитет, необхідні для виконання професійної діяльності, змінюються вимоги до лікаря й до охорони здоров'я в цілому.

Наш досвід дозволяє вважати, що незалежно від соціально-суспільних формацій обов'язковою умовою успішного лікування завжди було й залишається виконання лікарем морально-етичних принципів у стосунках лікаря й хворого. Повсякчасне застосування принципів етики і деонтології залишається актуальним і для формування особистості лікаря, і для виховання в студентів прагнення відповідати високому призначенню.

Література

1. Лещинский Л.А. Деонтология в практике терапевта / Л.А.Лещинский. – М.: Медицина, 2009.-208 с.
2. Абу Али ибн Сина (Авиценна). Канон врачебной науки / Абу Али ибн Сина (Авиценна). - Ташкент: Фан, 2011.- 550 с.
3. Питання професійної етики та деонтології в діяльності лікаря-ортодонта [В.Д.Куроедова, К.Л.Куроедова, О.М.Макарова, Т.О.Чикор] //Матеріали навч.-наук.конф. «Основні напрямки удосконалення підготовки медичних кадрів у сучасних умовах». - Полтава, 2015.- С.137-139.
4. Развитие клинического мышления врачей терапевтв-стоматологов на кафедре терапевтической стоматологии /А.К.Николишин, Д.Є.Кіндій, Т.О.Петрушанко [та ін.] // Матеріали навч.-метод.конф. «Клінічне мислення: шляхи формування та вдосконалення».-Полтава,2009.- С.23-25.
5. Личностно ориентированный подход как условие развития компетентности студентов-иностранцев при обучении на кафедре терапевтической стоматологии / Т.А.Петрушанко, Л.И.Дубовая, И.Ю.Литовченко [и др.] //Світ медицини та біології.-2013.-№2.-С.137-139.

**Стаття надійшла
20.05.2018 р.**

Резюме

Висвітлені питання деонтології, професійної етики лікаря-стоматолога в сучасних умовах. Для сучасного лікаря найвищими мають бути загальнолюдські цінності, тому в процесі ухвалення рішення він мусить керуватися поняттями морального й етичного характеру. Одним з основних етичних і моральних принципів вважається збереження лікарської таємниці. Проаналізований ще один із розділів медичної етики – стосунки лікаря з колегами і медичним колективом. Підкреслено актуальність культури поведінки лікаря, яка разом із професійною діяльністю формує його авторитет і серед колег, і серед пацієнтів.

Ключові слова: деонтологія, професійна етика.

Резюме

Освещены вопросы деонтологии, профессиональной этики врача-стоматолога в современных условиях. Для современного врача высокими должны быть общечеловеческие ценности, поэтому в процессе принятия решения он должен руководствоваться понятиями морального и этического характера. Одним из основных этических и моральных принципов считается сохранение врачебной тайны. Проанализирован еще один из разделов медицинской этики - отношения врача с коллегами и медицинским коллективом. Подчеркивается актуальность культуры поведения врача, которая вместе с профессиональной деятельностью формирует его авторитет и среди коллег, и среди пациентов.

Ключевые слова: деонтология, профессиональная этика.

UDC 616.31 : 614.253

DEONTOLOGY AND PROFESSIONAL ETHICS IN DENTIST'S PROFESSION

O.V. Rybalov, I.Yu. Lytovchenko, S.V. Kolomiets, V.L. Prochankina

HSEEU "Ukrainian Medical Stomatological Academy", Poltava

Summary

Medicine is a sphere of activity where there are no trivialities, no unnoticed acts, views, experiences. All contact between the doctor and the patient during the course is a system of human relationships, so the outcome of any treatment depends on their level and quality. Through cooperation with a physician, the patient takes an active position, assumes responsibility for his or her health and takes part in recovery. An inextricable set of manual skills and communication skills determines the professionalism of the physician, forming a solid foundation of trust in the patient.

The purpose of the investigation is to consider the specifics of issues of deontology and professional ethics in the work of a dentist in modern conditions.

The professional morale of the doctor is the subject to the goal of health and human life. Hence the well-known ethical principle of therapy: "Non nocere". The basic moral principle states: "Do not harm the patient by providing the patient health care." At the clinical departments of the Medical Academy, one of the goals of training future specialists is the tradition of treatment, when the doctor brings benefits to the patient and does not harm. These approaches are implemented by the teacher during the theoretical part of the class, and especially on the practical one. When studying the section "Periodontology" at the departments of Therapeutic and Surgical Dentistry of UMSA, the ethical principle "Non nocere" is used at the stages of diagnosis of periodontal tissue diseases, the appointment of general treatment, when choosing local therapies, especially in the application of surgical methods (closed and open curettage, cryo-curettage, gingivectomy, scapular operations, and others). Students learn to apply a differentiated and individualized approach to each patient.

For the modern physician, the highest values must be universal values, therefore, in the process of decision-making, he can not be guided by the notions of morai and other value-added character. The doctor acts as an expert who, based on clinical data and experimental laboratory findings, establishes a final diagnosis, explaining to the patient all that relates only to his disease, leaving out the attention of the patient's vital problems. At the departments of Surgical and Therapeutic Dentistry, during classroom practical classes in the clinic, students, from the first steps of communication with patients, develop basic ethical and moral principles. Students independently conduct a subjective and objective examination of patients, learn to correctly collect the anamnestic data of the disease and life of patients. They analyze the data of the anamnesis, ponder them and make a plan of diagnosis and plan of treatment of their patients. After the differential diagnosis and the establishment of a final clinical diagnosis, under the guidance of the teacher, medical manipulations are carried out.

One of the main ethical and moral principles is the preservation of medical secrets - the physician should not disclose personal information about the patient, as well as express doubts regarding his recovery. In order to gain the full

confidence of the patient, the doctor must also preserve family secrets. Medical secrecy is the information the doctor receives during his duties. Starting with junior courses at profile dentistry departments, students learn that the medical secrecy involves the non-disclosure of disease data not only to others, but in some cases to the patient himself. It is necessary to protect the patient from the information that may harm his mental condition and the ability to fight the disease. When using information constituting a medical secrecy in the educational process, in research work, in particular, in cases where they are published in a special literature, anonymity of the patient should be ensured.

Providing medical stomatological services is a complex of activity that requires a lot of knowledge, skills, technology, work from biological elements that can be unpredictable, as well as knowledge of medical psychology. The ethical duty of a dentist is to respect the patient's right to make independent decisions. At the same time, the actions of a dentist are inevitably influenced by such human factors as subjectivity of judgment, fatigue, lack of time, mistakes of other people, technical malfunction of equipment, etc. The peculiarity of the activity of the dentist at the present stage is the comprehensive implementation of the principles of bioethics, which could be considered universal: it is the autonomy of the individual, informed consent, voluntariness, confidentiality, dignity, integrity, vulnerability, justice. Patients want to believe that their doctor always establishes an absolutely accurate diagnosis and never misses the treatment, but it is simply impossible. The combination of human relationships and technological moments increases the likelihood of medical errors. Ethics requires that the physician inform the patient of his or her mistakes if these errors affect the health of his or her health. Open recognition and analysis of mistakes are beneficial both to the patient and to the dentist, and to the whole practice.

Educational medical institutions of the III and IV levels of accreditation, which carry out post-graduate education for cadets and interns, pay great attention to practical activities. The reception of patients is carried out by teachers, along with young doctors or young doctors independently admit patients under the control of a teacher-tutor. Such situation often does not suit patients. They seek quality skilled assistance and do not want to be "trained" to doctors who have only received diplomas. Employees of the higher medical school use the knowledge of ethics and deontology in the relationship between the physician and the patient, and help to build a patient's confidence in a young specialist. The senior teacher explains to the patient the need to attract young doctors to treatment, defines the purpose of this collaboration as a transfer of experience.

In modern medicine, in particular, in dentistry, the patient takes part in the discussion of the treatment process, acquaints himself with the plan of examination and treatment, and gives his written consent to this at the completion of medical documentation, in particular, an outpatient card for a dental patient. The dentist interacts with the patient as a specialist and performs all necessary manipulations. With this aim in improving the medical skills of students and interns, discussions are held with their colleagues, discussions with older and more experienced doctors of complex diseases, clinical examinations, clinical conferences are practiced [4, 5].

Teachers of the dental departments of the academy always educate the students and intern doctors such qualities as a doctor, such as friendly fellowship, availability for contacts, readiness to seek help and help a colleague, justice, and high professionalism. It should be noted that the culture of behavior, together with professional competence, forms the authority of the physician both in the team and among patients. A doctor of proper clinical education is always grateful to his mentors. The key to friendly collegial relationships is deep respect, goodwill and trust, adherence to the established subordination, discipline.

Key words: deontology, professional ethics.